

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ NÂDİR ESERLER KÜTÜPHANESİ'NDE TY. 5766 NUMARAYLA KAYITLI "MECMÛA-I EŞ'ÂR"¹

"Mecmûa-i Eş'âr" Registered at Istanbul University Nâdir Eserler Kütüphanesi Number TY. 5766

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received: 04.07.2023

Kabul/Accepted: 09.08.2023

DOI: 10.51592/kulliyat.1322558

Anahtar Kelimeler

mecmûa, yazma eser, gazeliyat, tasnif.

Keywords

mecmûa, manuscript, ghazeliyat, tasnif.

ÖZ

Şiir mecmuaları Klâsik Türk Edebiyatı'nın önemli kaynakları arasındadır. Mecmualar, her biri kendine has özellikleri olan, genellikle tarihsiz ve/veya kimin kaleme aldığı hakkında bilgi verilmeyen kişisel defterlerdir. Her mecmuanın içeriği, onu kaleme alan sahibinin kişisel zevki ve bilgi seviyesine göre şekillenir; bu da mecmuaları üzerinde düşünme ve çalışma açısından değerli kılar. Bu makalede İstanbul Üniversitesi Nâdir Eserler Kütüphanesi'nde bulunan TY. 5766 Numaralı Mecmûa-ı Eş'âr hakkında bilgi verilmiş, nüshanın tavsifi yapılmış, mecmuanın tarihlemesi ve musannifi hakkında erişilen bilgiler özetlenmiştir. Mecmua içeriğindeki metinlerin nazım şekilleri tasnif edilmiş ve bunlar tablolarla desteklenmiştir. Makalenin sonuç bölümünde ise mecmuaya has olan özellikler ve daha önce bilinmeyen eser ve şairlerin özeti verilmiştir. Mecmuadan birkaç görüntü de ekler kısmında verilmiştir. Mecmuada daha önce kaynaklarda rastlayamadığımız şairler ve farklı muhtevalı metinler bulunmaktadır. Ele aldığımız mecmua 18. yüzyıla tarihlenmektedir ve makalede bu konu da izah edilmeye çalışılmıştır.

ABSTRACT

Poetry journals are among the important sources of Classical Turkish Literature. Journals are personal notebooks, each with its own characteristics, often undated and/or without any information about who wrote it. The content of each journal is shaped by the personal taste and level of knowledge of its author, which makes it valuable for reflection and study. In this context, information was given about "Mecmûa-ı Eş'ar" numbered TY.5766 in the Nâdir Eserler Kütüphanesi of Istanbul University, and the copy was described. The verse forms of the texts in the content of the journal were classified and supported by tables. In the conclusion part of the article, the features unique to the journal and the summary of previously unknown works and poets are given. A few images from the journal are also given in the appendices. There are poets and texts with different content that we could not come across in the sources before. The journal we are dealing with dates back to the 18th century and this issue will be tried to be explained in the article.

Atıf/Citation: Aydoğdu, M. (2023), "İstanbul Üniversitesi Nâdir Eserler Kütüphanesi'nde TY. 5766 Numarayla Kayıtlı "Mecmûa-ı Eş'âr"", *Külliyyat, Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, 20(Ağustos), 1-11.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Metin AYDOĞDU, metin.aydogdu@hotmail.com

¹ Bu makalede tanıttığımız şiir mecmuası hakkında yüksek lisans tez çalışmamız devam etmektedir. Bkz. AYDOĞDU, Metin (2023). *İstanbul Üniversitesi Nâdir Eserler Kütüphanesi TY. 5766 Numaralı Mecmûa-ı Eş'âr*(Metin – İnceleme – MESTAP'a Göre Tasnif). Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi.

GİRİŞ

Şiir mecmûası, içerisinde tek bir şairin, belli bir muhit veya devirde yaşamış birden çok şairin veya musannifin (derleyicinin) çeşitli nazım şekilleriyle yazdığı şiirleri içeren ve içerik düzenlemesinin tamamen derleyicinin tasarrufunda olduğu yazma eserlerdir. Arapça kökenli "mecmûa" kelimesinin masdarı "cem" olup "bir araya getirme, toplama" anlamlarına gelmektedir (Redhouse 2015: 676). Yazma eser terimi olarak mecmûa ise, bir araya getirilerek tek yazmada toplanmış içeriği muhtelif tek bir eseri veya birkaç eserin birleşimini ifade eder. Kitabın ve kâğıdın elde edilmesinin oldukça zahmetli olduğu yüzyıllarda elde bulunan bu kâğıt ve defterlerde musannifin hoşuna giden edebî metinlerden, günlük hayatta bugün bile yaptığımız gibi önemli tarih ve tariflere dair notlar, çizimler ve çevreden duyulan pek çok faydalı bilginin verildiği yazılara kadar muhtelif türlerde çeşitli bilgiler bulunmaktadır. Bu nedenle "mecmûa" kavramı günümüzde anlaşıldığı şekliyle bir "dergi"den daha farklı bir yerde konumlandırılmalıdır. Her mecmûa, özel bir günlük veya not defteri olmanın yanında tarihimize katkı sunan birer kaynaktır.

Bu motivasyondan hareketle 2011 yılında Prof. Dr. Mehmet Fâtiş Köksal tarafından başlatılan "Mecmûaların Sistematik Tasnifi Projesi" (MESTAP), bizim de çalışmamızın çıkış noktası ve rehberi olmuştur. Daha önce çalışılmamış bir mecmua bulmak için çeşitli internet kaynakları ve kütüphanelerin el yazması katalogları taranmış ve İstanbul Üniversitesi'nin Nâdir Eserler Kütüphanesinde TY. 5766 Numarasıyla kayıtlı olan "Mecmûa-i Eş'âr" çalışmaya değer bulunmuştur. Öncelikle yazmanın tavsifi yapılmış, ardından transkribe edilerek incelenmiştir. Bu incelemeler ışığında mecmuanın yazıldığı tarih ve derleyicisinin özellikleri hakkında tahminlerde bulunulmaya çalışılmıştır.

1. Mecmûanın Tavsifi

Mecmûa 39 varaktan oluşan küçük bir yazmadır. Mecmûanın iç kapağında Kütübhâne-i Hümâyûn tarafından eklenmiş bir form bulunmaktadır. Bu forma göre yazmanın ismi "Mecmu'a-yı Müntehebât-ı Âsâr-ı Manzûme" olup "Tedkîk-i âsâra mahsûsdur. 1211" kaydı düşürülmüştür. Buna göre söz konusu mecmua kütüphaneye miladi 1797 veya 1798 yılında ulaşmıştır. Mecmûa çoğunlukla ta'lîk hatla yazılmış olup bazı sayfalarda hattın değiştiği gözlemlenmiştir. Nüsha dijital kayıt olarak elde edildiği için eserin fiziksel ortamda tavsifi mümkün olmamıştır. Fotoğraflardan ve kütüphane kayıt bilgilerinden çıkarabildiğimiz bilgiler şunlardır:

Cilt: Kahverengi meşin (Cilt içi ebrulu kâğıtla ciltlenmiş.)

Boyutları: 165x110 mm.

Varak sayısı: 39 varak

Satır sayısı: Değişken

Boş varaklar: 22a, 22b, 25b / sol, 26a / sol, 26b, 27a, 29a, 29b, 30a, 30b, 34a / sol, 36a / sol, 36b, 39a, 39b

Metin 1b-38b arasında olup 1b tezhiblidir. Tezhib yeşile dönmüş altın varak, siyah ve toprak rengi, kızıl tonlarla yapılmıştır. 1b'de derkenarda çiçek ve yaprak desenleri vardır. Metin altın varakla çift sütun olarak arada bir boşluk bırakılarak çerçevelenmiştir. 1b, 3b, 6b, 10b, 14b, 35b ve 38b sayfalarında bu boşluklara sağ sütundaki şiirin son bir ya da iki beyti yazılmıştır. 1b ve 2a'da sütun köşelerine sührle çiçek deseni yapılmıştır. Yer yer beyit ve mısra araları kırmızı sührle üç noktadan oluşan süslemelerle ayrılmıştır.

Metin boyunca "velehu", "sümme", "ve sümme" ibareleri ve yer yer belirtilen şâir isimleri sührlüdür. 20b, 21b, 25b, 33a, 34b, 35a, 38b numaralı varaklarda yazı ve / veya kalem değişmektedir. "Velehu" ibaresi ve bir mahlas 14b ve 23b numaralı varaklarında yeşil mürekkeple yazılmıştır. Metinde başlanıp yarım bırakılmış sayfalar ve musannifin müdahaleleri bulunmaktadır. Kimi zaman yanlış yere yazılan mısraların üstü çizilmiş (6b) veya unutulmuş beyit mahlas beytinden sonra özel işaretlerle eklenmiştir (4b). 19a numaralı varığın sol sütunundaki gazelde yanlış yazılan iki kelime daha sonra derkenara yazılmıştır. 16b, 17b, 18b 19b, 20b, 21a, 21b, 23b, 24b, 38b, 39a numaralı sayfalarda yer yer silik ve lekeli kısımlar mevcuttur. Mecmûa içerisinde başlık kullanımı düzenli değildir. Genellikle mahlaslar veya nazım şekli başlık olarak verilmiştir. Buna karşılık metnin yarısında herhangi bir başlık bulunmamaktadır.

Mecmûanın ilk üç manzumesini 15. yüzyılda yaşamış Semerkandlı bir şâir olan Riyâzî'nin (ö. 1491'den önce) (Demiriz, 2019: 14) Farsça münâcâtı, 16. yüzyıl Türk şâirlerinden Rûh-i Bağdâdî'nin na'tı ve 17. yüzyıl şâirlerinden Hâkî-i Yahûdî'nin Türkçe na'tı oluşturmaktadır. Klasik edebiyattaki dîvân tertibi geleneğine uygun olarak ilk metinlerin münâcât ve na't olarak seçilmesi dikkat çekici bir ayrıntıdır. Yine ilk manzumenin Farsça oluşu, derleyicinin Fars edebiyatına hâkim olduğunu ve bu edebiyata bir saygı duyduğunu düşündürmektedir.

Metinde büyük çoğunluğu gazeller oluşturmaktadır. Gazellerin seçiminde düzenli bir sistem yoktur. Konu bakımından çeşitli gazeller arka arkaya sıralanmaktadır. Yine de bazı bölümlerde benzer temaya sahip gazeller arka arkaya gelmektedir ancak bunun bilinçli yapılabildiği konusunda kesin bir yargıya varmak zordur. Örneğin 7b numaralı sayfada Koca Râgıb Paşa'nın bir gazeli ve ardından söz konusu gazele nazire olduğu düşünülen Münîf'e ait bir gazel arka arkaya verilmiştir. Buna benzer başka nazireler de aynı şekilde bulunmaktadır. Yine 18a, 18b ve 19a sayfalı varaklarda arka arkaya dört Kâmî gazeli bulunmaktadır. Bu örneklerden hareketle derleyicinin, şiirlerin yazımında kendine has bir sistem kurduğu söylenebilir.

Ancak bunun tersinin iddia edilebileceği örnekler de çoktur. Söz gelimi mecmûanın 26a sayfasında nâ-tamam bir na't bulunmaktayken hemen arkasından 27b sayfasında erotik ve eşcinsellik temalı uzun bir kaside yer almaktadır ve ondan sonra gelen ilk şiir de 33a sayfasında ünlü İran şâiri Sâ'ib'e ait Farsça yazılmış hikemî bir gazel iktibâsıdır.

Mecmûa Türkçe ağırlıklı olsa da, içinde 30 kadar Farsça manzume de bulunmaktadır. Türkçe için gazeller, tahmîsler ve terkîb-i bend ve tercî-i bendler ağırlıklıyken Farsça rubâi ve nazm gibi dörtlükle yazılan şekillerdeki manzumeler de tercih edilmiştir. Metinde bir adet de Arapça nazm bulunmaktadır. Yarım bırakılmış olanlar ve nazım şekli konusunda kesin bir yargıya varamadığımız manzumeler "diğer" olarak adlandırıldığında mecmûa içindeki nazım şekilleri ve mecmûa içindeki oranları şu şekilde tabloya gösterilebilir:

Tablo 1. Mecmuanın İçerdiği Nazım Şekilleri ve Mecmua Geneline Oranları

ŞEKİL	ADET	%
GAZEL	63	55,26
KITA / RUBAİ	32	28,07
DİĞER	10	8,77
BEYİT	5	4,38
TAHMİS	3	2,63
KASİDE	1	0,87
TOPLAM	114	100

2. Mecmûanın Musannifi (Derleyicisi) Hakkında Elde Edilen Bilgiler²

Bilindiği üzere, şiir mecmûalarının sonunda çoğu yazma eserde bulunan ve müstensih veya müellif tarafından eklenmiş ferağ / istinsah veya ketebe kaydı bulunmaz ve bu nedenle şiir mecmûalarının derleyicisi veya sahibi hakkında bilgi edinmek neredeyse imkânsız hâle gelir (Köksal 2012: 412). Bu sebeple musannif hakkında bilgi verebilmek için mecmûanın tertibi ve içeriği hakkındaki bilgilerimiz bizim için tahmin yürütme yolundaki tek kaynaktır. Mecmuayı incelediğimizde görüldüğü üzere mecmûada yer verilen şairlerden yaşadığı devir en yeni olan 1791 veya 1792 yılında vefat eden şair Kânî'dir (Yazar 2010: 37). Bu bağlamda musannifin bu şairden haberi olduğu kabulünden hareketle ölüm tarihinin 1790 veya daha sonra olduğunu tahmin edebiliriz.

Elbette mecmuada Ömer Hayyam ve Riyâzî gibi çok önceki devirlerden şairlerin şiirlerine yer verilmesinin, mecmuanın musannifinin yaşadığı devir ve çevre hakkında bize bilgi vermesi imkansızdır. Musannif, bu isimlere ait şiirleri yalnızca beğenisinden ötürü almıştır. Musannifin yaşadığı tarih hakkında bize bu yargıyı yaptıran asıl veriler, mecmuada büyük bir çoğunluğu alan 17. ve 18.yüzyıl Türk ve Fars şairlerinin sayısıdır.

Mecmûada adı geçen şair mahlaslarının, miladi vefat tarihlerine göre eskiden yeniye sıralaması yapıldığında bu durum daha belirgin olarak göze çarpmaktadır:

Ömer Hayyâm (1132), Riyâzî (1491'den önce), Serâyî (16. yüzyıl ?), Rûhî (1606), Veysî (1628), Râmî (1640), Afîfî (1641 ?), Sabrî (1645), Fehîm (1647), Vecîhî (1660), Hâkî (1668), Sâ'ib (1676), Râmî Mehmed Paşa (1707), Nâbî

² Makalede ismi zikredilen şairlerin doğum ve ölüm yılları gibi bibliyografik bilgiler için bkz. AYDOĞDU, Metin (2023). İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY. 5766 Numaralı Mecmûa-ı Eş'âr (Metin – İnceleme – MESTAP'a Göre Tasnif). Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi: ss. 9-22.

(1712), Sâbit (1712), Ârif Abdülbâkî (1714), Fâ'iz (1717), Kâmî (1724), Şâhid (1730'dan önce), Sırrî (1733), Sâmi (1734), Râşid (1735), Vehbî (1736), Nahîfî (1738), Münîf Antakî (1744), Neylî (1748), Rahmî (1752), Râgıb (1763), Resîm (1765), Haşmet (1768), Sezâyî (1774'ten önce), Dânîş (1775), Nedîm (1776), Hâlis (1778), Kânî (1792), Ârif (18. yüzyıl), Feyzî (18. yüzyıl), Hakkî (18. yüzyıl), Münîf (18. yüzyıl), Rüşdî (18. yüzyıl), Şûhî (1683), Şükrî (18. yüzyıl), Yümnî (18. yüzyıl).

Görüldüğü üzere mecmûa içerisindeki şairlerin bir tanesi 12. yüzyıl, bir tanesi 15. yüzyıl, ikisi 16. yüzyıl, sekizi 17. yüzyıl şairiyken 30'u 18. yüzyıl şairidir. Mecmûada adı geçen 43 şairden 30'unun 18. yüzyılda yaşamış olması, derleyicinin yaşadığı devir hakkında fikir yürütmek için yeterli veri sunmaktadır.

Elde edilen verilerden hareketle musannifin İstanbullu olup 18. yüzyılın sonunda vefat ettiği düşünülmektedir. El yazısı oldukça okunaklı ve temizdir. Mecmuasına aldığı manzumelere baktığımızda pek çok farklı türü sevdiği ve ilgilendiği de açıktır. Bunun yanı sıra çok okuyan biri olduğunu da mecmûasının düzeninden hareketle söylemek mümkündür. Mecmuasında pek çok Farsça metin vardır, bu da bize musannifin Farsçayı iyi bildiği bilgisini vermektedir. Mecmuadaki Arapça alıntılardan ayrıca Arapça da bildiği sonucunu çıkarabiliriz. Mecmuada yer alan dini içerikli manzumelerin çokluğundan ve içeriklerinden hareketle Sünnî gelenekten gelen biri olan musannifin tasavvufla ilgili olduğunu da söylemek mümkündür.

3. Mecmûanın İçeriği

39 varaktan oluşan ve bazı sayfaları da boş bırakılan mecmûada tespit edilen müfret alıntı (beyit, rubâî, gazel, kasîde vd.) sayısı 114'tür. Mecmuanın 1a sayfasına denk düşen ve besmele ile başlayan iki beyit bu sayıya dâhil edilmemiştir. 1b sayfasından başlayan mecmûada ilk sırayı alan şiir, Semerkand'lı 15. yy. şairi Riyâzî'nin Farsça bir gazeli olup türü münacâttır. Münacâtların, tevhdî şiirleri gibi genelde kasîde ile yazıldığı kanısı hâkimse de gelenekte bu tür metinlerin pek çok farklı şekilde yazıldığı görülebilir (Yalçınkaya, 2022: 108). Mecmuanın Allah'a yakarış ve dua içerikli bir şiirle başlaması önemlidir. Bilindiği üzere mürettep divanlarda da ilk sıradaki gazel ve kasideler münacât türündedir.

Mecmûanın 5b sayfasında, mahlasını "Nâbî" olarak okuduğumuz ancak imlâ bakımından "Nâlî" olarak da okunabilecek ve Urfalı Nâbî'ye ait olmayan bir nazm mevcut olup tür olarak bir "mecmûa övgüsü"dür. Bu "mecmûa gazeli"ne benzer şiirlere musannifi belli mecmûalarda da karşılaşıldığı bilinmektedir (Kurnaz – Çeltik 2012: 23). Eğer tahminlerimiz doğruysa söz konusu bu şiir, mecmûanın derleyicisi tarafından bizzat yazılmış bir eserdir ve bu bakımdan mecmûanın en değerli ve özgün parçasıdır.

20a/sağ ve 20b/sol numaralı varaklarda Türkçe 4 matla beytine yer verilmiştir. Daha sonra 21a/sağ numaralı sayfaya kadar Feyzî mahlaslı bir şairin 4 Türkçe rubâîsine yer verilmiştir ve 21a/sağ ile 24b/sağ numaralı sayfalar arasında gazellerle devam ettirilmiştir. 24b/sağ ile 25b/sağ numaralı sayfalarda iki tahmis arka arkaya eklenmiştir. 27b/sağ numaralı sayfaya kadar yalnızca bir Türkçe gazel ve ilk beytinden sonra yarım bırakılmış bir na't bulunmaktadır. Mecmuadaki belki de en çarpıcı ve özgün manzume olan ve "zelle-nâme-i tarz-ı bî-edeb" başlığıyla verilen kasîde nazım türündeki 101 beyitlik uzun şiir 27b/sağ numaralı varakta başlar ve aradaki boşluklarla birlikte 33a/sağ numaralı sayfaya kadar devam eder. Erotik bir tahzîl denilebilecek eser hakkında ayrıca detay

verilecektir. Bu eserin bunca dini ve edebî değeri yüksek şairin arasına eklenmiş olması şaşırtıcıdır. Musannifin muhtemelen çevresinden duyduğu bu "bî-edeb" metni mecmûasının ortasına ve aralara da boşluk bırakarak eklemiş olması bu metni sevdiği ancak çekincelerden ötürü saklamak istediği fikrini vermektedir. Boş sayfalardan ayrıca metnin devamı olduğu ancak musannifin o kısımları eklemek istemediği anlamı da çıkarılabilir.

Mecmuada bu metnin sonundan 35a/sağ numaralı sayfaya kadar Farsça manzumeler, genellikle rubâîler yer almaktadır. 35a/sağ numaralı varaktan 37a/sağ numaralı sayfaya kadar Türkçe bir şarkı, bir nazm ve gazeller eklendikten sonra 38a/sol numaralı sayfaya kadar 14 adet Farsça rubâî yazılmıştır. Mecmuadaki tek Arapça metin 38a/sol numaralı sayfadaki mahlassız eserdir. Bu manzumeden sonra mecmûa Türkçe metinlerle devam etmekte ve 38b/sol numaralı sayfada Fehîm-i Kadîm divanından bir terkeb-i bendin tek bir bendi ile mecmûa tamamlanmaktadır.

Mecmûa içerisinde yer alan mahlaslar ve bu mahlaslar altında yazılmış manzume sayısı bize derleyicinin en çok tercih ettiği şairin Kâmî olduğu sonucunu vermektedir. Bunun pek çok sebebi olabilir ancak bizim tahminimiz derleyicinin Kâmî ile aynı dönemde aynı mekânda yaşamış olduğudur. Bunun dışındaki diğer veriler şu şekilde özetlenmiştir:

Tablo 2. Mecmuada Adı Geçen Mahlaslar ve Sahibi Oldukları Şiir Sayıları

Şairin Mahlası	Metin Sayısı	Şairin Mahlası	Metin Sayısı
Kâmî	8	Hâkî	1
Haşmet	5	Hâlis	1
Sâbit	5	Kânî	1
Feyzî	4	Münîf	1
Hakkî	4	Nahîfî	1
Nâbî	3	Neylî	1
Nedîm	3	Rahmiyâ	1
Ârif	2	Râmî	1
Fehîm	2	Râmî (Mehmed Paşa)	1
Hâsib	2	Râşid	1
Münîf (Antakî)	2	Resîm	1
Ömer Hayyâm	2	Sabrî	1
Râgıb	2	Sâ'ib	1
Riyâzî	2	Sâmî	1
Rûhî	2	Serâyî	1

<i>Rüşdî</i>	2	Sırrî	1
Şâhid	2	Şühî	1
Âfifâ	1	Vecihî	1
Dâniş	1	Vehbî	1
Fâiz	1	Veysi	1
Feyyaz	1	Yümnî	1

SONUÇ

Çalışma konumuz olan İÜ Nadir Eserler Kütüphanesi TY.5766 Numaralı “Mecmûa-ı Eş’âr” üzerine yaptığımız incelemeler sonucunda, mecmûa hakkında kısa bir tavsif yapmamız gerekirse, mecmûanın boş sayfalar dahil 39 varaklık çift sütunlu sayfalardan oluşan küçük bir şiir defter olduğunu, 1790 yılı ve sonrasında tutulduğunu ve Türkçe – Farsça eserlerin karışık bir şekilde seçildiğini söyleyebiliriz. Mecmuanın musannifi hakkında hiçbir kayıt olmamasına rağmen musannifinin Farsça ve Arapça bilen, geniş bir edebi bilgiye sahip ve devrinin şairlerini takip edebilen, güzel bir hatta sahip kültürlü biri olduğunu tahmin edebiliyoruz. Mecmuada gazeller genelde Türkçe iken rubailerin büyük çoğunluğunun Farsça olanlardan seçilmesi dikkat çekicidir.

Mecmuada farklı ve nadir görülen bir şekil yoktur. Buna karşın dini-tasavvufi metinlerden erotik içerikli metinlere kadar farklı tür ve içeriğe sahip metinlerin bulunması mecmûayı dikkate değer kılmaktadır. Mecmuanın tarihlenmesinde bize yardımcı olan verilerin başında tezkirelerde de tespit edebildiğimiz şairlerin yaşadıkları zaman aralığı olmuştur. Bundan başka, mecmûada seçilmiş bazı şairlerin sadrazam ve vak’anüvislik gibi (Bkz. Koca Râgıb Paşa, Râmî Mehmed Paşa, Vak’anüvis Râşid Efendi) önemli görevlerde bulunmuş olmaları da mecmûanın tarihlenmesinde sağlam ipuçları vermiştir. Buradan hareketle mecmûanın II. Mustafa ve III. Ahmed saltanatları süresinde yazıldığı bilgisine ulaşılabilmektedir. III. Ahmed devrinin Osmanlı İmparatorluğu’nun gerileme dönemi içerisinde kültür ve sanat alanında bir yükseliş devri olduğunu düşündüğümüzde, mecmûanın edebî olarak böylesine canlı bir zamanda yazılmış olabileceği şaşırtıcı değildir.

Sonuç olarak elimizdeki tüm veriler ışığında birkaç çıkarım yapmak gerekirse denilebilir ki musannif, Riyâzî ve Şâhid gibi Anadolu sahasında pek bilinmeyen ve Farsça yazar şairlerden haberdardır. Bu bilgiler musannifin kimliği hakkında kesin yargıda bulunabileceğimiz yegane verilerdir. Bunun yanında mecmua yazmasının 5b sayfasında yer alan “mecmûa gazeli” çok önemlidir. Mahlasın “Nâlî” şeklinde okunmasının da mümkün olduğu göz önüne alınırsa musannifin kendi mahlası dahi olması ihtimal dâhilindedir. Bu durumda mecmûa için bir “şair mecmuası” demek mümkün olacaktır. Çalışmamızda ulaştığımız diğer bilgilere gelecek olursak, mecmûadaki iki adet tahmisin sahibi olan Hâsib ve tahmislerinin ilk kez bu mecmûada yer aldığı düşünülmektedir. Mevlevî şeyhi Hâlis Ahmed Dede’ye ait bir gazelin Esrâr Dede’nin tezkiresinde yer almayan eksik beyiti tespit edilerek gazel 5 beyitlik tam bir şiir hâlini almıştır. Buradan mecmuadaki gazelin, tezkiredeki metnin asıl şekli olduğu sonucu çıkarılabilir.

18. yüzyıl sadrâzamlarından Râmî Mehmed Paşa'nın bir gazeline şairin İÜ Nadir Eserler Kütüphanesi arşivinde bulunan TY. 5492 numaralı yazma nüshasından ulaşılmış olup gazel latin harfleriyle ilk kez çalışmamız içerisinde yayımlanmıştır. Yine Dâniş'in gazelinin daha önce yapılan tez çalışmasında tespit edilemeyen 4. beyiti ve farklı bir şekilde yazılmış makta beyiti dikkat çekici bir katkıdır. Benzer olarak Koca Râgib Paşa'nın bir gazelinin, hakkında daha önce yapılmış iki tez çalışmasında da tespit edilemeyen 3. beyiti ile birlikte gazelin tam hâli bu mecmûada bulunmuştur.

Mecmûada dört gazeli arka arkaya eklenmiş olan "Hakkî" mahlaslı şairin gazelleri ve şairin kendisi hakkında bilgi ilk kez bu mecmûada ortaya çıkarılmıştır. "zelle-nâme-i tarz-ı bî-edeb" başlıklı 101 beyitlik kaside başlı başına yeni bir eser olup mecmûanın edebiyat tarihine en büyük katkısıdır, diyebiliriz.

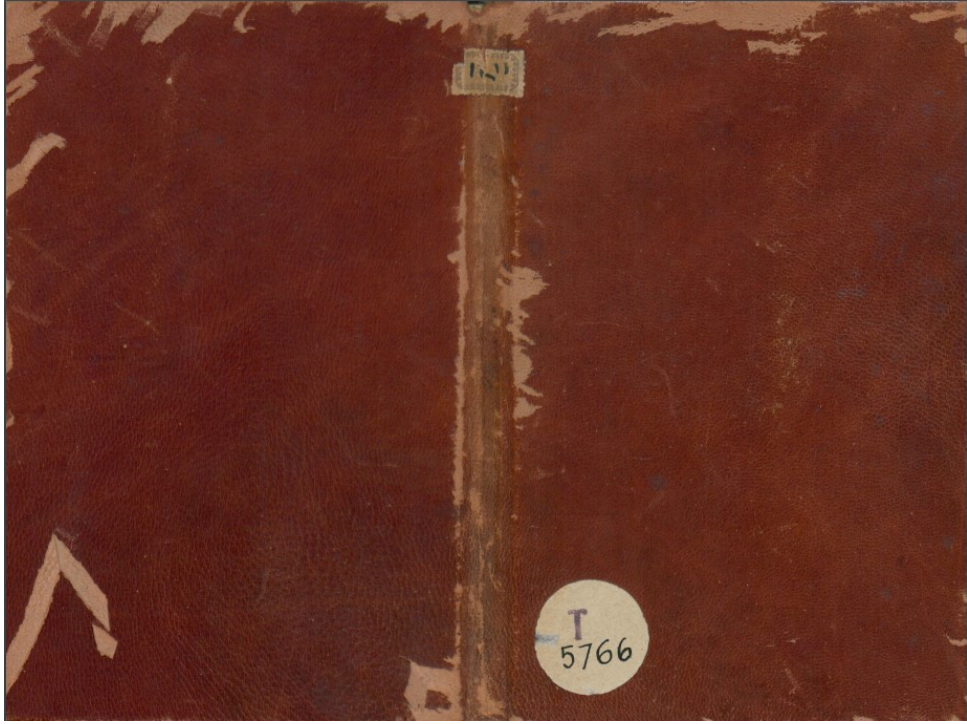
KAYNAKÇA

- AKSOYAK, İbrahim Hakkı (2013). *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. "HÂKÎ, YAHUDÎ, Hâkî Mehmed Çelebi" Maddesi. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/haki-haki-mehmed-celebi> [erişim tarihi: 04.07.2023]
- DEMİRİZ, Selma (2013). *Riyâzî-yi Semerkandî'nin Dîvânı (Metin-inceleme)*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- KARTAL, Ahmet (2014). *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. "SÂ'İB-İ TEBRÎZÎ" Maddesi. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/saibi-tebrizi> [erişim tarihi: 04.07.2023]
- KESİK, Beyhan (2014). *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. "KOCA RÂGİB PAŞA" Maddesi. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/koca-ragib-pasa> [erişim tarihi: 04.07.2023]
- KÖKSAL, Mehmet Fâti (2012). "Şiir mecmûalarını önemi ve Mecmuaların Sistematik Tasnifi Projesi (MESTAP)". *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII Mecmûa: Osmanlı edebiyatının kırkambarı*. ed. Hatice Aynur vd. İstanbul: Turkuaz Yayınları. 411-431.
- KURNAZ, Cemal – Halil ÇELTİK (2013). "Şairlerin Gözüyle Mecmua". *Turkish Studies – International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. C. 8/1. (Kış 2013): 21-49.
- ÖZTOPRAK, Nihat (2014). *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. "RÛHÎ, Bağdatlı" Maddesi. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ruhi-bagdatli> [erişim tarihi: 04.07.2023]
- REDHOUSE, James W. (2015). *A Turkish And English Lexicon*. 5. Baskı. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- YALÇINKAYA, Şerife (2022). *Şâirin Lirik Mülkü Gazel -Türk-Osmanlı Gazeli-*. Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları.
- YAZAR, İlyas (2010). *Kani Divanı – Tenkitli Metin ve Tahlil*. İstanbul: Libra Kitap.
- YAZICI, Gülgün (2014). *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, "KÂMÎ, Edirneli Mehmed Kâmî Efendi" Maddesi. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/kami-edirneli-mehmed-kami-efendi> [erişim tarihi: 04.07.2023]

TABLO VE ŞEKİLLER

[TY. 5766 Numaralı yazmanın iç kapağı]

[Yazmanın dış kapağı]